

De wereld verkennen

Over verwondering: Nooteboom, Simic

Over een vreemde wereld: Blanchot, D'haen

Over ontcijferen van de wereld: Koplant

‘Zich verwonderen over het leven tast de vanzelfsprekendheid aan, waarmee wij tegen het leven aankijken. De vanzelfsprekendheid belemmert ons heel dikwijls om oog te krijgen voor wat er werkelijk aan de hand is in het leven. Zij maakt ons blind voor alles wat ongewoon en niet onmiddellijk verklaarbaar is. De verwondering daarentegen dwingt ons tot nadenken over vraagstukken, die wij liever niet onder ogen willen zien: de ondoorgrondelijkheid van het menselijk bestaan in het algemeen en de toevalligheid van ons eigen leven in het bijzonder. Filosofisch uitgedrukt: Waarom zijn wij er eigenlijk en waarom zijn wij geworden, wat wij nu zijn? Verwondering heeft niets met kinderlijkheid te maken. Het leven heeft ons 'aangepakt'. Wij kunnen niet meer zo naïef de wereld tegemoet treden, alsof alles nog nieuw voor ons is. Voor ons bestaat de verwondering in het steeds weer schoonvegen van onze bril, waardoor de wereld weer de kans krijgt zich in zijn problematische en mysterieuze gedaante te openbaren’ (Koek G. 1996, 15).

Maurice Blanchot (1907-2003) - Een wereld die ons ontglipt

De wijze, waarop Kafka in zijn romans naar de wereld kijkt, komt ons in eerste instantie vreemd voor. De filosoof, essayist en romanschrijver Maurice Blanchot als kenner van de wereld van Kafka, is in staat ons hierin binnen te voeren.

Kafka's wereld

‘Hoe moeten wij ons die wereld voorstellen, een wereld die ons ontglipt, niet omdat zij ongrijpbaar is, maar omdat er misschien juist te veel te grijpen valt. In wezen verschillen de commentatoren hierover zelfs niet eens van mening. Ze gebruiken min of meer dezelfde woorden: het absurde, het toevallige, het verlangen zich een plaats in de wereld te veroveren, de onmogelijkheid het er uit te houden, het Godsverlangen, de afwezigheid van God, de wanhoop, de angst. En toch, over wie hebben we het? Voor sommigen is het een religieus denker die in het absolute gelooft, die daar zelfs op hoopt, die in ieder geval voortdurend vecht om het te bereiken. Voor anderen is het een humanist die leeft in een hopeloze wereld en die zich, om de chaos nog niet groter te maken, zo veel mogelijk rustig houdt’ (Blanchot M. 1987, 89).

Ballingschap

‘Het bestaan kent geen einde, het is slechts een onbestemd iets waarvan wij niet weten of we ervan uitgesloten zijn (en dat is waarom wij vergeefs proberen er stevig greep op te krijgen) of dat we er voor eeuwig in opgesloten zitten (en steeds wanhopig een weg naar buiten zoeken). Dit bestaan is een ballingschap in de meest volle betekenis: wij zijn er niet, wij zijn er wel maar elders en nooit zullen we ophouden er te zijn’ (Blanchot M. 1987, 93-94).

Christine D'haen (1923-2009) - Doorgronden

Bij het ouder worden komen er volgens de Vlaamse dichteres en biografe Christine D'haen steeds meer vragen op. De wereld wordt steeds onbegrijpelijker.

Meer vragen

'Hij zegt: als ik nog ouder mag worden, zal ik nog goed worden. Toch heeft ze eigenlijk niets van de wereld gekend of begrepen. Alleen de vragen zijn steeds rijker, ingewikkelder, uitgebreider, dieper, vollediger, oneindiger, geworden; de antwoorden verbluffender, onbegrijpelijker' (D'haen C. 2004, 535).

Beseffen, doorgronden

'Het is alsof alles, wat ik gehad heb nog allemaal moet komen, nu echt, goed, gekend, begrepen, verzoend, gezien. Op het einde van ons leven is alles toekomst. Wat we beleefd hebben is ons overkomen. Nu zouden we willen, beseffen, doorgronden' (D'haen C. 2004, 662)

Rutger Kopland (1934-2012) - de geheimen van de wereld ontcijferen

Rutger Kopland, dichter, essayist, maakt een onderscheid tussen een conventionele rationaliteit en een explorerende rationaliteit. Beide zijn nodig om de geheimen van de wereld te kunnen ontcijferen. De eerste is experimenteel. Ze brengt de ons bekende wereld in kaart met al zijn logische verbanden, de tweede is explorerend. Ze voert ons binnen in de wereld die boven ons verstand uitgaat. Kopland spreekt hier over 'superieure leugens', die we niet kunnen missen in het leven. Ze geven ons troost.

Anders dan verwacht

'In iedereen schuilt wel iets van wetenschappelijke nieuwsgierigheid en een poëtische blik. De ontroering waarvan ik sprak is van alle mensen. Meestal wordt zij vermeden. Wij willen het gevoel hebben tot de wereld te behoren, met een voortdurend besef van buitenstaanderschap, van tijdelijkheid, eindigheid, ijdelheid valt niet te leven. Onze wereld is in kaart gebracht en wij kennen onze plek op die kaart. Wij kijken om ons heen en zien wat we verwachten. De geleerden, de denkers, de krant, de buurthuisverslagen, de reclame nemen de twijfels voor ons weg. Wij voelen ons thuis. Maar toch, hoe zou het zijn, als we geen vragen meer zouden stellen, niet meer zouden twijfelen, niet meer ontvankelijk zouden zijn voor wat anders is dan verwacht?' (Kopland R. 1998, 110-111).

De wereld grijpen en begrijpen

'In de dagelijkse conventie verstaat men onder redelijkheid veelal niet meer dan een manier van denken en argumenteren waarmee ons bestaan overzichtelijk en inzichtelijk wordt gehouden. We moeten toch het gevoel hebben de wereld te kunnen grijpen en begrijpen. Dit soort redelijkheid moet men niet verslijten voor dé redelijkheid. Naast de conserverende redelijkheid bestaat er ook een andere: een explorerende, een verlangen te begrijpen wat nog onbegrepen is, te luisteren naar wat we nooit hebben gehoord en te zeggen wat nog nooit is gezegd. Het ervaren van poëzie en het maken daarvan is zo'n manier waarop een explorerende rationaliteit zich manifesteert. Er bestaat een noodzaak

van een zekere ontvankelijkheid en onbevangenheid, de bereidheid om iets, door het harnas van de conventionele rede heen, bij zich binnen te laten dringen. Deze explorerende rationaliteit heeft de mogelijkheid een beschrijving te geven van een voor ons onbekende werkelijkheid. Hierin is geen sprake van een taal, waarin waarnemingen en conclusies duidelijk controleerbaar en weerlegbaar zijn. Als men deze gangbare beelden van de wereld loslaat leidt het nadenken tot de paradoxale ontdekking, dat weten en begrijpen het zicht openen op wat de mens niet weet en niet begrijpt, dat de geheimen van de wereld zich uitbreiden. Zonder het irrationele zoeken en tasten is er geen vooruitgang mogelijk. Wat het uiteindelijk oplevert, zegt Kopland, zijn 'superieure leugens'. Dit te weten ervaart hij als troost' (Koek G. 2002, 113, uit: Kopland R. 1996,165-166).

Cees Nootboom (1933) - Verwondering

Arthur Daane, de hoofdpersoon uit de roman 'Allerzielen' van de dichter, romanschrijver en essayist Cees Nootboom (1933) mijmert over de ervaringen die hij met mensen heeft opgedaan.

'Wat ons altijd blijft verwonderen is dat jullie je zo weinig verwonderen. Wij zijn maar de begeleiding, als wij zelf echt zouden mogen bestaan zouden we meer tijd voor meditatie uittrekken. Een van de dingen die wij niet kunnen begrijpen is hoe slecht jullie in je eigen bestaan passen zonder daarover na te denken. En dat jullie je zo weinig realiseren over wat voor oneindige mogelijkheden jullie beschikken' (Nootboom C. 1989, 57)

Charles Simic (1938) - Kijken, bewonderen, verhalen vertellen

De Amerikaanse dichter Charles Simic (1938) kijkt naar het werk van de beeldende kunstenaar Joseph Cornell en ziet hierin drie soorten beelden, die de mens (de kunstenaar) kan produceren om de realiteit, waarin hij leeft, uit te beelden. Het eerste beeld is dat van de gewone nabootsing van de werkelijkheid. Het tweede ligt op het terrein van het idealisme: los van de werkelijkheid schept men droombeelden. Het derde neemt een middenpositie in en leidt tot kijken en bewonderen aan de ene kant en verhalen verzinnen over wat men ziet aan de andere kant. We overstijgen de werkelijkheid zonder haar los te laten.

Drie soorten beelden

'Er zijn eigenlijk drie soorten beelden', schrijft Simic: Ten eerste zijn er die welke met open ogen gezien worden op de manier van de realisten in beeldende kunst en literatuur. Dan zijn er beelden die we zien met de ogen dicht. Romantische dichters, surrealisten, expressionisten en alledaagse dromers kennen die. De beelden die Cornell in zijn dozen heeft zijn echter van een derde soort. Ze hebben deel aan droom én werkelijkheid, en aan nog iets anders dat geen naam heeft. Ze lokken de kijker in twee tegenovergestelde richtingen. De ene is: kijken en bewonderen [...] en de andere is: verhalen verzinnen over wat men ziet [...]. Geen van beide manieren is op zichzelf voldoende. Het is de vermenging van de twee die het derde beeld vormt' (Simic Ch. in: Heaney S. 1996, 159).